

مقاله پژوهشی: نگرشی راهبردی بر نهادگرایی و امنیت غذا^۱

زهره فنی،^۲ حمیده سادات آقامیری^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۹/۸

چکیده

پژوهش بنیادی- نظری حاضر، به منظور بسط قلمرو دانش جغرافیای انسانی در ایران، با بررسی ارتباط مفهومی بین امنیت غذایی و مکتب نهادگرایی و تأثیر آن بر تعاونی صورت گرفته است. تحقیقات بنیادی با تعمیم یک تئوری با هدف معرفی و کاربرد آن در حل مسائل مرتبط است. در این مطالعه، بررسی ارتباط نهادگرایی با ساختار عملی یعنی تعاونی کشاورزی که در بین تعاونی‌ها، تعاونی برای توسعه پایدار امنیت غذایی است، مورد بحث است. در ادبیات توسعه نهادگرایی، چهارچوبی موثر برای قرارگیری هر شاخص توسعه در جای خود با حفظ ارتباط است. از آنجایی که امنیت غذایی به عنوان امنیت مادر در توسعه پایدار نقشی اساسی دارد، این بررسی با هدف کاهش چالش‌ها و ارتقا این امنیت از طریق تحلیلی بنیادی و بسط نهادگرایی در چهارچوبی عملگرا از نوع تعاونی صورت گرفته است. در این تحقیق مکتب نهادگرایی در رابطه با بهبود امنیت غذایی به بحث گذاشته شده و در نهایت با بررسی شرایط و مولفه‌های موثر بر امنیت غذایی و انواع نهادگرایی، نوع موثر نهادگرایی برای هر مولفه در امنیت غذایی به کمک تعاونگران فعال پیشنهاد شده است. تعاون در جایگاه خود قابی از نهادگرایی است که با نگرشی سیستم‌وار مولفه‌های مثبت توسعه را در جایگاه خود قرار می‌دهد. در این راستا توجه به تئوری نهادگرایی در امنیت غذایی با دستورالعملی اجرایی در چهارچوب تعاونی کشاورزی در مناطق شهری و روستایی در جایگاه حفظ نیروهای تولیدی و یک سیستم اجتماعی و با نگاهی اقتصادی اما محیط‌گرا به عنوان عاملی برای تأمین امنیت غذایی به لحاظ حفظ ساختار تولید است.

واژگان کلیدی: نهادگرایی، امنیت غذایی، تعاونی، شهر، روستا

^۱ برگرفته از پژوهش پس‌دکتر

^۲ استاد دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی تهران

^۳ پس‌دکترای جغرافیای انسانی دانشگاه شهید بهشتی تهران: aghmirihamideh@yahoo.com

مقدمه

امنیت غذایی در جایگاه یک امنیت پایه نیازمند نگاهی سیستماتیک است که با نهادگرایی تعریف می‌شود. نهادگرایی در هر اقلیم وابسته به شرایط محیطی، نیروی انسانی، شیوه تولید و سطح سرمایه‌گذاری و مدیریتی متفاوت است و اگر براساس چهارچوب تعریف شده در امنیت غذایی و چهار مولفه موثر آن یعنی موجود بودن، دسترسی، بهره‌مندی غذایی، پایداری در دریافت غذا در جایگاه واقعی خود قرار گیرد می‌توان حداقل برای ده سال آینده این نوع امنیت برنامه‌ریزی بهینه داشت. چراکه در پس توجه به نهادگرایی در امنیت غذایی حفظ منابع طبیعی و انسانی تولید نهفته؛ همان چیزی که چالش اصلی در حوزه امنیت غذایی است و عدم توجه به آن احتمال وابستگی به عناصر خارج را برای تأمین امنیت غذایی به دنبال خواهد داشت. امروزه امنیت غذایی از بحث تقویت بخش کشاورزی و دسترسی‌ها فراتر رفته و نیازمند نگرشی تئوریک و نقشه‌ای راهبردی در بستری عملگرا است که تنها با نهادگرایی و چهارچوبی عملگرا بر مبنای این تئوری به نام تعاون می‌توان راهبردی موثر برای تخمین شرایط موجود امنیت غذایی و برنامه‌ریزی برای آینده آن داشت. در واقع این نوع امنیت نمی‌تواند بدون زیرساختی نهادی برای انسان در دسترس باشد و از این رو این تئوری تمام مولفه‌های امنیت غذایی را تحت نظر دارد. زیرساختی که برای امنیت غذایی تعریف می‌شود فقط مختص مناطق روستایی به عنوان بستر تولید این نوع امنیت نیست بلکه در حفظ منابع و اهمیت توزیع محصول بعد از تولید، جامعه شهری هم امروزه به عنوان محوری کلیدی برای تأمین امنیت غذایی است. ریشه نهادگرایی در علم اقتصاد نهفته و از این رو اقتصاد نهادگرا از جمله مباحث مورد بحث از دیدگاهی مسأله‌گرا برای حل چالش‌های پیش روی امنیت غذایی است. این تئوری جامعه روستایی را از انحصار تولید و تأمین امنیت غذایی خارج کرده و با رویکردی مبنی بر توسعه درون‌زا و حفظ منابع، نقش جامعه شهری و لزوم پیوند آن با مناطق روستایی را در راستای تأمین امنیت غذایی پایدار به وضوح نشان می‌دهد.

این بررسی بر آن است تا با محوریت نهادگرایی بر مبنای تئوریک و امنیت غذایی به عنوان امنیت مادر، تفسیر تأثیر نهادگرایی در امنیت غذایی را به کمک تعاونی کشاورزی در مناطق شهری و روستایی در مقیاس عمل و نظر تعاونگران در این حوزه به رأی بگذارد. از این رو با توجه به اهمیت نهادگرایی، این بررسی به سؤالاتی در راستای نهادگرایی و امنیت غذایی پاسخ می‌دهد. اینکه لزوم توجه به نهادگرایی در توسعه امنیت غذایی چیست؟ چه سبکی از نهادگرایی

توسعه امنیت غذایی را سبب می شود؟ ارتباط نهادگرایی با مردم و سبک زندگی آنها چگونه است؟ آیا نهادگرایی در امنیت غذایی را می توان در جایگاه یک سیستم اجتماعی ترسیم کرد؟ یا نگاه اقتصادی و رویکرد محیط گرایی در امنیت غذایی و نهادگرایی چگونه است؟ با توجه به این سوالات تبیینی-نظری مقاله حاضر برآن است تا با توصیف امنیت غذایی و نهادگرایی و تحلیل تأثیر ارتباط این دو مولفه با بررسی بخش های مختلف از جمله فعالیت کشاورزی و همچنین جایگاه جامعه شهری، نوع مناسبی از نهادگرایی برای توسعه پایدار امنیت غذایی را با توجه به شاخص های محیطی موجود پیشنهاد دهد. با توجه به اینکه تعاون در جایگاه خود یک سیستم نهادگراست، گروه نمونه این بررسی برای اثبات شرایط تئوریک نهادگرایی و امنیت غذایی تعاونی کشاورزی در مناطق شهری و روستایی لحاظ شده و با روش تحقیق ترکیبی تصادفی سیستماتیک و تحلیل نظرات بر مبنای تکنیک دلفی انجام شده است.

مبانی نظری

تحقیقات پیشین

تحلیل تحقیقات گذشته در چهارچوب پژوهشهای پیشین بر پایه نهادگرایی و امنیت غذایی نشان می دهد که همیشه بر اهمیت ارتباط این دو مولفه تأکید شده است به عنوان مثال کریم (۱۳۹۴)، در تحقیقی با عنوان "چالشهای شبکه های تعاونی روستایی ایران" با نگاهی مسأله گرا شرایط و عملکرد امروز تعاونی های روستایی ایران را به بحث گذاشته و از اهمیت آن در تأمین نیازهای حیاتی بشر بحث کرده است. در تحقیقی دیگر طاهرخانی و حیدری (۱۳۸۳)، در تحقیقی با عنوان "نقش تعاونی های تولیدی در توسعه مناطق روستایی شهرستان مشکین شهر" به تأثیر تعاونی ها در سطح اثر بخشی آنها در جوامع شهری و روستایی با تأکید بر تعاونی های تولیدی اشاره کرده است. شیری و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان "سناریوهای سازمان های مردم نهاد ایران در افق ده ساله آینده" در تحلیلی شرایط ۱۰ سال آینده نهادگرایی را با تأکید بر کنش گری و حل مشکلات مردم به تصویر کشیده است. افشارنژاد و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان "آسیب شناسی خط مشی گذاری حوزه تعاون در مرحله تدوین" سیاست گذاری های حوزه تعاون را تحلیل کرده است. در تحقیقی دیگر شادمهری و طاهر (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان "تعاون، توسعه منطقه ای و دولت" به بررسی اصول اساسی تعاونی ها و پیشنهاداتی برای عملی شدن اهداف توسعه تعاونی ها اشاره است. فاضلی (۱۳۹۲) در مقاله ای با عنوان "بررسی مسائل و مشکلات سیاست گذاری آب، خاک و امنیت غذایی

در ایران" تأثیر ساختار تعاونی ها بر حفظ منابع تولید و اهمیت خاصی از تعاونی ها را بیان می کند. همچنین حسینی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان "شناسایی عوامل موثر بر امنیت غذایی خانوارهای شهری و روستایی ایران" با مقایسه خانواده های شهری و روستایی در امنیت غذایی از تعاونی ها به عنوان یک راهکار برای مدیریت شرایط یاد می کنم. ممینی دهکردی (۱۳۸۴) در تحقیقی با عنوان رویکردی نو به انتخاب بهترین گزینه راهبردی امنیت غذایی جمهوری اسلامی ایران با استفاده از روش تصمیم گیری چند معیاره به دنبال گزینه ای راهبردی برای افزایش شاخصهای امنیت غذایی در کشور است. وی در این بررسی از تعاونی های کشاورزی به عنوان یک عامل مهم در افزایش امنیت غذایی یاد کرده و راهبرد عمومی توسعه کشاورزی را پیشنهاد می کند. مهرابی بشرآبادی (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان آثار سیاستهای حمایتی بخش کشاورزی بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی در ایران به بررسی اثر این سیاستها به ویژه سیاستهای قیمتی و نهاده ای بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی پرداخته است و بر چهارچوبی نهادگرا تأکید ویژه دارد.

تحلیل تحقیقات پیشین در این حوزه نشان می دهد تعاون برای تأمین امنیت غذایی یک راه نجات اما بر نوع این نهادگرایی تأکید نشده که تأثیر مستقیم بر استراتژی ها دارد و از این رو این مقاله در یک چهارچوب راهبردی در تلاش برای تکمیل این خلا مطالعاتی است. مقاله با توصیف واژه هایی آغاز می شود که باوجود قدمت در ادبیات توسعه، هنوز استفاده های کاربردی از آنها نشده است. تئوری نهادگرایی، قدمت آن در ایران، ارتباط آن با امنیت غذایی و در نهایت تحلیل آن با تعاونی به عنوان نهادی عملگرا در امنیت غذایی از جمله موارد مورد بحث در مبانی نظری و پیشینه این پژوهش است.

نهاد گرایی

در فرهنگ فارسی معین نهاد به معنای طبیعت، سرشت، ذات، نژاد، نسب، رسم و روش تعریف می شود. در واقع می توان گفت اندیشه یا طرحی که کسی مطرح می کند تا دیگران نیک یا بد بودنش را تأیید کنند. از این رو نهادگرایی در هر جامعه بسته به انگیزش افراد بر دانسته ها متفاوت است. گاهی یک جامعه این واژه را یک مکتب فکری می داند و یک جامعه یک راهبرد. یک جامعه یک تئوری و یا حتی یک الگو برای حل یک مشکل و یک جامعه آنرا آرمانی می داند که به کمک آن می توان ترسیمی دقیق از شرایط آینده داشت. اما مجموع تعاریف نهادگرایی را ساختاری از یک فعالیت می داند که در بستر آن می توان شرایط را برای بهبود

زندگی انسان در ابعاد اجتماعی و اقتصادی ارتقا داد. در واقع نهادگرایی معرفی چهارچوبی سازمان یافته برای یک عملکرد مشخص است که نتیجه آن در پیشبرد اهداف توسعه با حفظ سرمایه های مالی و انسانی مشخص می شود (simon,2014). این مکتب فکری با روشی استقرایی یک تحلیل اقتصادی است که نقش نهادهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را در تعیین وقایع اقتصادی مورد تأکید قرار می دهد (جلودار، ۱۳۹۷). نهادگرایی به عنوان یک ساختار در هر جامعه جایگاه مدیریتی خود را دارد که شامل تأمین سرمایه، پذیرش سود و زیان حاصله است. از این رو آنچه در نهادگرایی مهم است حفظ سود مادی و معنوی افراد است که باعث می شود هر نوع فعالیتی بر مبنای آن از فعالیت اقتصادی گرفته تا اجتماعی با تنوع همراه باشد. تفاوت نهادگرایی با نگرش سیستمی در این است که در سیستم ارتباط بین اجزا مهم است و در نهادگرایی قرار گیری هر عنصر در جای خود. در نتیجه این تئوری یک مرحله قبل از سیستمی شدن است که اگر نباشد نگرش سیستمی دارای اختلال و بی فایده است و این دو مکمل یکدیگر هستند (نجفی و همکاران، ۱۳۹۵).

نهادگرایی جایگاه ویژه ای در علم اقتصاد دارد به طوری که حتی به کمک آن می توان ابعاد مناسب توسعه اجتماعی را در توسعه اقتصادی برای پیشبرد اهداف وارد کرد و توسعه اقتصاد منطقه ای را سبب شد. این تئوری با ارتقا روحیه خودیاری در مسیر هدفمندی و کنترل ارتباط موجود باعث حفظ ارزش ها و ایجاد ارزش های جدید شده که حس همبستگی را برای توسعه اقتصاد منطقه در پی خواهد داشت. در نتیجه نهادگرایی با افزایش آگاهی، مشارکت، سهم برابر و سرمایه گذاری به دنبال ایجاد یک اقتصاد حرفه ای در هر منطقه با توجه به ظرفیت های انسانی موجود است. در نتیجه نهادگرایی در جایگاه خود زمینه سرمایه گذاری را در هر منطقه بر اساس زمین، کار، سرمایه موجود، کارآفرینی و مشارکت مردمی تعیین می کند (Berdegue,2014). نهادگرایی فقط اقتصادی نیست بلکه تئوری پیوند بین شاخص اقتصادی و سیاسی با محوریت مردم است تا توسعه از نوع یکپارچه حاصل شود. از این رو از نگاه جامعه شناختی توجه به نهادگرایی بنیانی برای مشارکت مردم در هر امور است که اهمیت آن با ایجاد ابعاد مناسب فعالیت اقتصادی توصیف می شود. همچنین ایجاد ارتباط بین نواحی و گروه های منزوی از دیگر ویژگی های نهادگرایی است که لزوم توجه به آنرا در سیاستهای دولت چند برابر می کند. تجربه جوامع پایدار در حوزه استفاده از تئوری نهادگرایی برای توسعه نشان می دهد این تئوری با شناخت به موقع ظرفیت های مناسب تولید سبب افزایش آگاهی عمومی و دانش

تخصصی جامعه می شود که افزایش مشارکت را به همراه دارد (حیدری، ۱۳۹۷).

ارزش نهادگرایی بر مبنای مشارکت اعضا، افزایش سهم دموکراسی، یکپارچگی در آموزش و افزایش حس مسئولیت پذیری است. این رهیافت منجر به تغییر در دیدگاه سنتی و مدرنی می شود که مانع رشد در جوامع به دلیل تغییر در هنجارهاست و این قابلیت نهادگرایی است که با حفظ هنجارها شرایط سنتی را به مدرن برای یک زندگی بهینه تبدیل می کند. اما آنچه نهادگرایی را از دیگر ساختارهای مبتنی بر توسعه متمایز می کند بحث ترویج است که در نهادگرایی ترویج بیشتر از آموزش اهمیت دارد. به طوری که طبق نظریه مراکز رشد میسر، مراکز رشد به مراکزی که به طور مشخص توسعه روستایی - منطقه ای را ترویج می کنند اطلاق می شود که این مراکز نه یک طرح و برنامه عمرانی اجرایی بلکه یک طرح توسعه ای است که بر مبنای ترویج و با اتکا به دانش بومی مناطق روستایی در پی طراحی سیستمی درون زا است. مراحل ترویج در نهادگرایی شامل مراحل آگاهی، علاقه مندی، ارزیابی، آزمایش و تجربه محدود و در نهایت پذیرش است که تمام این مراحل بسته به میزان آگاهی اثرات متفاوتی خواهد داشت (برزگر و همکاران، ۱۳۹۸). آموزش در راستای نهادگرایی انعطاف پذیری در حوزه تولید را سبب شده و تولید کننده برای هر تغییر چه مثبت و چه منفی آمادگی کامل دارد (نامدار و زارعی، ۱۴۰۰). خروجی توسعه نهادی با پذیرش این اصل که هدف نهادگرایی رفع نیاز است شامل فرهنگ، آموزش، وجود شرایط کالبدی مساعد، حفظ سرمایه های انسانی، توسعه سازمانهای حمایت کننده و در نهایت امکان عرضه کالا در بهترین شرایط است (حیدری، ۱۳۹۷).

ویژگی های یک توسعه نهادی خوب با دموکراسی تعریف می شود که در پس آن یک بروکراسی کارآمد است. به طوری که بر مبنای این دموکراسی سیستم فضایی مستقل بر مبنای نهادگرایی شکل می گیرد که نتیجه آن حفظ حقوق مالکیت بهینه در جای خودش است. چراکه نهادگرایی دارای رویکردی تلفیقی است که با اقتصاد، سیاست و جامعه شناسی گره خورده است (ILO, 2015). اما آنچه امروز اهمیت استفاده از نهادگرایی را در جامعه نشان می دهد توجه به اقتصادی نهادگرا است که شامل شاخص یکپارچگی رفتار گروهی در راستای هم بستگی، توجه به اصول تکامل نهادی بر مبنای نیاز، افزایش حس رقابت پذیری، توجه به تخمین اطلاعات و آمار در راستای توزیع عدالت و توجه به روش شناسی بهینه می شود. خروجی این چهارچوب حاکمیت خوب بر مبنای قانون خواهد بود (شهرام نیا، ۱۳۹۷). بنا به عقیده کامنز در حال حاضر تعریف جامع و کاملی برای نهادگرایی و واژه نهاد وجود ندارد که دلیل آن پیچیدگی موضوع و

طرز فکر متفاوت افراد است. علاوه بر نبود تعریف جامع از نهاد، نهادگرایی مقیاس اندازه گیری هم ندارد و در هر جامعه با توجه به شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و محیطی قابل تغییر است. اما تمام تعاریف نهادگرایی در یک اصل مشترک است و آن هم عدم محدودیت در چهارچوب نهادگرا و قرار گرفتن هر چیز در سر جای خود است که این یعنی نهادگرایی به دنبال شناسایی ظرفیت ها برای نیل به راهبرد توسعه درون زا است. در نتیجه مفاهیم نهادی برای نیل به توسعه با شاخص هایی همچون حقوق، وظایف، تعهدات، صلاحیت ها، مجوزها، اختیارات، استلزامات و گواهی نامه ها تعریف می شود که نتیجه قرارگیری این شاخص های مهم کنار هم با کارآمدی، رشد و ثبات قابل تعریف خواهد بود. از این رو می توان گفت سطح نهادگرایی در سیاستگذاری اقتصادی متفاوت و شامل سه سطح ارتباط نهادگرایی با هنجارها، توسعه محیط گرایی در ابعاد اجتماعی و استفاده در شرایط اقتصادی مناسب خود است که خروجی آن تغییر نگرش ها خواهد بود (مصلی نژاد، ۱۳۹۹).

نهادگرایی در جایگاه خود انواع مختلفی دارد که شامل نهادگرایی هنجاری، عقلانی، تاریخی، تجربی، بین المللی، انجمنی و در نهایت نهادگرایی جامعه شناختی می شود. اما آنچه باعث تمایز این نهادگرایی ها می شود مطالبات، شرایط قانونی، اداره امور و بررسی فاصله بین نهادگرایی جدید و نهادگرایی قدیم است. در واقع نهادگرایی در بازه زمانی دارای دو نوع جدید و قدیم است و آنچه این دو را از هم متمایز می کند روش های مقابله با هنجارهایی است که در راستای حفظ منابع مورد توجه قرار می گیرد تا حتی یک ارزش تلقی شود. ویژگی نهادها در برخی جوامع براساس مدیریت و اهداف متفاوت است و شامل مواردی همچون ساختارمند بودن نهادها، ثبات و استمرار شرایط با وجود نهادها، انعطاف پذیری، لزوم و اجبار نسبت به برخی هنجارها، تأثیر بر رفتار فرد، توجه به ویژگی های گروهی و در نهایت توجه به نهادهایی برای اجرا می شود. از سویی دیگر علت فراموشی نهادها تحولات سیاسی، پیچیدگی و عدم درک مردم از واژه نهاد و عدم اختصاص وقت و سرمایه برای روش شناختی آن، جداسازی علم اقتصاد از جامعه و در نهایت نبود پیوند مناسب نهاد با رویکرد تکاملی است.

جدول ۱. انواع نهادگرایی. منبع: (ابوالحسنی، ۱۳۹۳)

تعریف نهادگرایی	نوع نهادگرایی
این نوع نهادگرایی برای ساماندهی هنجارهای موجود در جامعه و ایجاد ارتباط متقابل بین اعضا، رفتار آنها و چگونگی ارتباط با جوامع گوناگون برای رسیدن به توسعه پایدار است.	هنجاری (رفتاری)
برای این گروه، در ذهن افراد نهادها، سیستم‌های قانونی هستند که افراد تلاش می‌کنند به وسیله آن سود خودشان را به حداکثر برسانند. این نوع از نهادگرایی برگرفته از تئوری کارکردگرایی است که نشان می‌دهد چگونه نهادها در جهت پاسخ‌گویی به ضرورت‌های اقتصادی و اجتماعی شکل می‌گیرند.	انتخاب عقلانی
نهادگرایی تاریخی نقطه‌ی عطف انتخاب‌هایی است که در تاریخ از هر سیستم حکومتی ساخته شده است. این انتخاب‌های سیاسی اولیه و تعهدات نهادی برای تعیین تصمیمات بعدی در هر جامعه مورد بحث قرار گرفته و اگر در یک سیاست قابل درک نباشد فهم منطق توسعه آن سیاست مشکل می‌شود.	تاریخی
نهادگرایی تجربی بر ساختار تأکید دارد و معتقد است ساختار حکومت در سیاست‌ها و انتخابها تفاوت ایجاد می‌کند. این تفاوت در طبقه‌بندی خود را نشان می‌دهد که برخی از طبقه‌بندی‌های معمولی استفاده می‌کنند مانند حکومت ریاستی و پارلمانی و دیگران از طبقه‌بندی تحلیلی‌تری استفاده می‌کنند مانند نقاط تصمیم‌گیری.	تجربی
نهادگرایی بین‌المللی به ساختار در توضیح رفتار دولت و افراد اشاره دارد. نظریه مهم برای نهادگرایی بین‌المللی نظام بین‌المللی است که به تعاملات ساختار یافته را در سطح دولت اشاره دارد.	بین‌المللی
این نوع نهادگرایی برای توصیف ساختار و روابط میان دولت و جامعه است که صنف‌گرایی و کثرت‌گرایی گروهی شامل تعامل ساختار یافته میان بازیگران رسمی و غیر رسمی در فرایند جامعه است و از این رو آنها به شأن نهادی رجوع می‌کنند.	انجمنی
منظور آن نوع نهادگرایی است که در رشته‌هایی غیر از رشته‌ی علوم سیاسی، بویژه علوم اجتماعی رشد کرده است و افرادی مانند مارکس، وبر و دورکیم از بنیان آن به حساب می‌آیند. در این نوع نهادگرایی نیازسنجی اقتصادی افراد به کمک شاخصهای اجتماعی امکان‌پذیر است.	جامعه‌شناختی

می‌توان گفت نهادها ساختار انگیزشی یک جامعه هستند که توجه به آنها تحول نوین را در بستر زمان نشان می‌دهد. نهادها حد و مرز فعالیت را مشخص می‌کنند و از بین تمام آنها نهادهای اقتصادی - سیاسی عاملی تعیین‌کننده در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی یک منطقه محسوب می‌شوند (لیندرگرنو بند هولد، ۱۳۹۵). سوال اساسی اینجاست که چرا نهادها اینقدر

اهمیت دارند؟ پاسخ روشن است که بدون توجه به نهادها و آشنایی با اصول نهادسازی پژوهشگران و مدیران نمی توانند در فرایند تدوین و اجرای سرمشق نوین برای توسعه و از آن جمله در ابعاد پایین تر توسعه مثل توسعه کشاورزی، روستایی مشارکت فعال داشته باشند. همچنین طبق نظر داگلاس نورث از بنیان بحث نهادگرایی در جغرافیا، رابطه انسان و محیط با نهادگرایی تعریف می شود و سیستم تحلیل برای رسیدن به توسعه با نهادگرایی امکان پذیر است. با وجود نهادگرایی است که هر عنصر توسعه در جای خود قرار می گیرد و قانون به درستی و راحتی قابل اجرا است. از این رو می توان نهادگرایی را ساختاری نظارتی برای مقابله با رانت دانست چراکه زمینه حضور مردم را در یک برنامه عملیاتی نشان می دهد. در نتیجه سیاست نهادی هنر به کارگیری فن آوری اجتماعی برای ایجاد نهادهای جدید یا بهبود نهادهای موجود با وجود قوانین و مقررات و سازکارهای رسمی خود برای پیشبرد اهداف راهبردی یک توسعه مدون است. از این رو نهادی موفق است که دارای مدیر و یا رهبری شایسته، ابزار دقیق و راهبردی با آگاهی کامل برای استفاده به دنبال ثبات و در عین حال انعطاف پذیری است (اطهاری، ۱۳۹۹). می توان گفت نهاد نقشی تعیین کننده در معادلات اقتصادی و اجتماعی ایفا می کند. اهمیت نهادها از آن جهت است که ورود آنها موجب تغییر در مبانی معرفت شناختی و روش شناختی اقتصاد خواهد شد. در نتیجه می توان گفت نهادگرایی نوعی تجزیه و تحلیل اقتصادی است که نقش نهادهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را در تعیین منابع اقتصادی مورد تأکید قرار می دهد.

نهادگرایی در ایران

توسعه نهادگرایی در هر کشور بر اساس نظام های اقتصادی و سیاسی، قوانین و سیاستگذاری ها، سطح تکنولوژی و دانش پایه، شرایط فرهنگی- اجتماعی و سطح زندگی مردم، سطح فعالیت و تعداد نهادهای مدنی موجود متفاوت است. بر این اساس چارت آموزش در نهادگرایی با اخلاق، ذهنیت، اعمال و تجربه پیوند خورده و خروجی آن نوع فعالیت، بهبود سطح درآمد و ارزشهای اجتماعی است که در هر جامعه براساس فرهنگ متفاوت است (کریم، ۱۳۹۴). توسعه نهادگرایی در ایران با زیرساختهای توسعه در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ارتباط دارد اما این سبک توسعه به لحاظ راهبردی دچار اشکال است که باید سعی کرد موانع را

از پیش رو برداشت. از این رو مشکلات نهادگرایی در ایران با سطح اختیار کم مردم آغاز می شود و در ادامه کمبود سرمایه در گردش است که کار را برای توسعه نهادگرایی با مشکل مواجه می کند و مانع توسعه زیرساختی می شود. همچنین ضعف در سیستم ردیابی، چهارچوب مدیریت سنتی و نه مشارکتی و بروکراسی پیچیده اداری هم از جمله مواردی است که نه تنها در ایران بلکه توسعه نهادگرایی را در همه جای دنیا با مشکل مواجه می کند. در این راستا وضع قوانین مدون است که می تواند شرایط نهادگرایی را با توجه به اهمیت آن بهبود ببخشد. چراکه قانون مدون باعث حذف واسطه ها و همچنین عوامل مخل زایی می شود که با ماهیت نهادها یعنی تعریف دقیق از مشکل و موضوع و ارزش اصول آن رابطه مستقیم دارد. در نتیجه لازمه تقویت این شرایط علاوه بر قانون توسعه مشارکت به واسطه نهادگرایی است که با شاخص هایی همچون تصمیم گیری، آگاهی و رضایت مندی تعریف می شود (آسیابانی، ۱۳۹۱). در میان انواع نهادگرایی شاید تعاونی اولین نهادی باشد که توجه به آن با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی موجود در ایران احساس می شود چراکه لازمه حفظ سیستم توجه به زیرساختها و قرارگیری اجزا در جای خود است و از این رو توجه به نهادی به نام تعاون با دیدی سیستم محور می تواند در چهارچوبی قانونی شرایط اقتصادی و سرمایه های خرد مردمی را با حفظ جایگاه اجتماعی آنها مدیریت کند. به طوری که بررسی شواهد در ایران نشان می دهد مشکل اصلی نهادگرایی در ایران قوانین موجود، شرایط مردم و شیوه مدیریت است و از این رو تحلیل انواع نهادگرایی و شناسایی خلا موجود برای کمک به حفظ جایگاه واقعی مردم، می تواند کمک بسزایی در رفع این موانع داشته باشد.

امنیت غذایی

در فرهنگ فارسی عمید امنیت به معنای در امان بودن؛ ایمنی، آرامش و آسودگی است. گاهی این ایمنی و آرامش با اصلی ترین نیاز انسان گره می خورد و واژه ای به نام امنیت غذایی را خلق می کند که شاید در اسم برای غذا باشد اما در کل تمام ابعاد امنیت یعنی بعد سیاسی، اجتماعی و اقتصادی آنرا شامل می شود.

امنیت غذایی هم مانند نهاد دارای تعاریف متعددی است که براساس دیدگاه هر کشور به مسأله غذا متفاوت است. اما شاید آنچه اهمیت نهاد را در امنیت غذایی نشان می دهد تعیین راهبردی برای توجه به منابع است و از این رو می توان امنیت غذایی را استراتژی خاص و نوع

برنامه ریزی هر کشور برای حفظ منابع تولید (طبیعی و انسانی) در بازه زمانی مشخص دانست که نهادگرایی در آن اهمیت ویژه ای دارد (آقامیری و رحمانی فضلی، ۱۳۹۹). این امنیت در نوع خود دارای چهار مولفه راهبردی است که شامل استفاده (با متغیرهای ایمنی مواد غذایی و آب پاک)، فراهم بودن (با متغیرهای تولید داخلی، ظرفیت واردات، کمکهای غذایی)، ثبات (با متغیرهای نوسانات آب و هوایی، عوامل سیاسی و اقتصادی، مقابله با بلایای طبیعی) و دستیابی به غذا (با متغیرهای درآمد و قدرت خرید، حمل و نقل، زیر ساخت، توزیع مواد غذایی) است (Essie, 2001). از این رو محورهای چهارگانه مورد بحث در امنیت غذایی شامل فراهم بودن، دسترسی، مطلوبیت و در نهایت پایداری می شود که هر یک با یک نوع از نهادگرایی خاص خود جای بحث دارد (رزاقی، ۱۳۹۳). غذا در لغت نامه دهخدا عاملی است برای رفع نیاز و گرسنگی و در نتیجه با توصیف ابعاد چهارگانه امنیت غذایی و تعریف غذا می توان دریافت که شروع توجه به امنیت غذایی از دیدگاه نهادگرایی با توجه به شاخص دسترسی بر حسب نیاز و تأکید بر تثبیت قیمتها است. چیزی که ترازنامه های غذایی با تأکید بر آمار و تصاویر ماهواره ای رسمی بر آن تأکید دارند. بعد از آن برنامه جهانی غذا بود که امنیت غذایی را نوعی امنیت نهادی دانست و در چهارچوب آن توجه به عواملی همچون نظامهای غذایی، پوشش گیاهی، محصولات استراتژیک سطح دسترسی و سلامت غذا را مدنظر قرار داد (بوید . فولکه . ۱۳۹۷). همچنین طبق مطالعات فائو دو عامل مهم در تهدید امنیت غذایی هر کشور وجود دارد که یکی کمبود منابع آب و دیگری وجود آفاتی است که سر منشا ناشناخته دارد. این شرایط در کشورهایی با اقتصاد نهادگرا به طور موفقیت آمیزی مدیریت شده و می توان گفت موفقیت در امنیت غذایی با افزایش اطلاعات آغاز می شود که با آموزش کشاورزان و مردم به اوج خود می رسد. اما آنچه این شرایط را پایدار می کند شناخت محیط است که بر تقویت روابط در حوزه های مختلف کشاورزی هم تأثیر دارد و از این رو ایجاد این شرایط تجدید نظر در سیاستهای داخلی و خارجی را نیاز دارد (CFS. 2016).

نهادگرایی و امنیت غذایی

مهم ترین هدف بررسی و توجه به نهادگرایی و امنیت غذایی، برنامه ریزی دقیق برای حفظ منابع تولید با تأکید بر آب است که هم مانعی برای فقرا از دیدگاه اجتماعی است و هم عاملی برای جلوگیری از تغییرات کاربری اراضی که اهمیت نهادگرایی را از بعد کالبدی نشان می

دهد. اما از دیدگاه برخی کارشناسان، نهادگرایی در امنیت غذایی با تغییر در سبک مدیریت این نوع امنیت آغاز می‌شود که مدیریت محوری آن مدیریت تولید است. در راس این نوع مدیریت فعالیت کشاورزی قرار دارد که می‌توان از آن به عنوان یک فعالیت تولیدی نهادگرا برای ساماندهی وضع موجود امنیت غذایی بهره برد (EAT.2014). دگرگونی نهادی در بخش کشاورزی با تغییر نهادها آغاز می‌شود و شامل اصلاح ساختار موجود، برنامه ریزی برای ایجاد نهادها و سازمانهای کارآمد، توسعه و بسط تفکر جدید در جامعه تولید کننده، آموزش برخورد نوین با مسائل و از همه مهم تر توجه به جایگاه واقعی مشارکت مردمی در امر تولید می‌شود. از این رو اصطلاحی به عنوان مدیریت نهادی با عامل نهادی کشاورزان مثل ترویج، حفظ عوامل محیطی و شرایط اجتماعی و اقتصادی پیوند خورده است. در اصل نهادگرایی در کشاورزی یعنی رفع نیازی که به دنبال آن کاهش هزینه های تولید است؛ این تأثیر هم در جامعه تولید کننده دیده می‌شود و هم جامعه مصرف کننده که خود را در مقیاس نهادگرایی و امنیت غذایی می‌بیند (حیدری سرابان، ۱۳۹۷). در نتیجه از ارتباط نهادگرایی با سیاست گذاری در توسعه غذا در هر کشوری نمی‌توان چشم پوشید چراکه توجه به توسعه نهادی در بخش غذا در چارت ملی، هم تخصیص بودجه سالانه و ثابت را برای این مهم سبب می‌شود و هم در برنامه ریزی بلند مدت اهمیت توجه به نیروی تولیدی را نشان می‌دهد که ضامن اصلی توسعه پایدار در تأمین امنیت غذایی است (Masron.2020). کیفیت نهادگرایی و امنیت غذایی با توجه به نیروی تولید و منابع محیطی بحث اصلی این امنیت است اما مهم ارتباط سیستمی است که شاخص های این دو پایه مهم را به هم پیوند می‌دهد از این رو باید دید نگرش سیستمی در ارتباط با امنیت غذایی و نهادگرایی چگونه است که در این راستا توجه به الگوهای بومی در اولویت و نهادگرایی، توسعه سیستمی و مدیریت بومی بر پایه آگاهی مردم اجزا جدایی ناپذیر یک سیستم امنیت غذایی موفق است (Rivas. Ignacio. 2021). همچنین توجه به نهادگرایی در امنیت غذایی باعث می‌شود توجه صرف به تأمین امنیت غذایی در روستا به عنوان تنها منبع تولید برداشته شده و جامعه شهری هم با تأکید بر بخش توزیع جایگاه خود را در تأمین امنیت غذایی بدانند. در نتیجه توجه به توسعه امنیت غذایی با نهادگرایی تأثیر خود را در تأمین امنیت غذایی در شهر و روستا و چهارچوب یک توسعه امنیت غذایی منطقه ای پایدار هم خواهد داشت (Sukhwani & et al.2019). موفقیت نهاد در امنیت غذایی با ارزیابی به روز و دقیق شرایط برای مقابله با بحران در راستای سازگاری تعریف می‌شود که با واکنش صحیح در مقابله با بحران، ارزیابی نهادهای

مرتبط با امنیت غذایی از عامل خطرزا و شناسایی ظرفیت سازگاری در این بستر همراه است. از این رو می توان گفت نهادگرایی ارتباط مستقیم با حکمرانی دارد. چراکه ایده حکمرانی با سازگاری تعریف می شود و نهادگرایی به دنبال آن است تا با توسعه ای مبنی بر تفکر تاب آورانه شرایط سازگاری را برای توسعه یکپارچه امنیت غذایی فراهم کند (بووید و فولکه، ۱۳۹۷). آنچه امروزه در امنیت غذایی مهم است ارتباط نهادهای غذایی با مردم است که در صورت عدم ارتباط باعث چالش در تولید، توزیع و مصرف می شود. از این رو نهادگرایی امنیت غذایی شامل کشاورزی، صادرات، واردات، کارآمدی، پایداری و تحلیل است که هر کدام در جای خود برای توسعه امنیت غذایی مهم است (تاجبخش، ۱۳۹۷). براین اساس باید پذیرفت که ناامنی غذایی پنج محرکه اصلی دارد که شامل محیط زیست، جمعیت، بازار، حکمرانی و حقوق است و نهادگرایی می تواند با کنترل این امور مانع این ناامنی شود که مهمترین شاخص آن بعد اجتماعی نهادگرایی با تأکید بر شرایط اجتماعی و منابع محیطی است (انستیتو تحقیقات تغذیه، ۱۳۹۷).

در امنیت غذایی ایران دسترسی مهم است که باید دید نهادگرایی کجای این شاخص مهم ایستاده است. توجه به چهارچوب امنیت غذایی با محوریت فعالیت غالب اقتصادی این بخش یعنی کشاورزی نشان می دهد که شرایط تولید کنونی نیاز به اصلاح دارد و باید سهم کشاورزان از تولید ارتقا یابد. خودکفایی صرف در راستای تأمین منابع جای خود را به کارآفرینی و خام فروشی جای خود را به توسعه صنایع تبدیلی دهد. تفکر کاشت محصول جدید برای صرفه اقتصادی کنار رود و به جای آن کیفیت محصول کنونی تولیدی ارتقا یابد و این یعنی افزایش سود و سرمایه در جایگاه خود. برای نیل به این هدف سیاستهای غذایی برای توسعه نهادگرایانه در امنیت غذایی نیاز به اصلاح دارد. نگرش به تعاونی کشاورزی حتی با سرمایه خرد، توسعه اشتغال با منابع مردمی و در قالب قانون تعاون، تلاش برای گسترش تئوری نهادگرا در بخش کشاورزی و در نهایت نگرش به توسعه روستایی در مقام عمل و نه یک تئوری از جمله مواردی است که باید در این اصلاح سیاستها لحاظ شود. نتیجه نهایی آن سوق نهادها به سمت کشاورزی پایدار برای توسعه پایدار امنیت غذایی است و شاخص مهم آن نوع خاصی از تعاونی به نام تعاونی کشاورزی است (فاضلی، ۱۳۹۲). در همین راستا نهادها برای قرارگیری در جای درست خود برای توسعه پایدار امنیت غذایی نیاز به ماتریس نهادی دارند که شامل نهاد قانونی، نهاد رابط، نهاد نظارتی و محیط نهادی است و تحلیل نهادها نشان می دهد که تعاون می تواند در چهارچوب یک نهاد قانونی در این بخش اثرگذار باشد (Bondared . 2018).

نهادگرایی، کشاورزی، امنیت غذایی

از جمله فواید وجود نهادگرایی در امنیت غذایی، ساماندهی شرایط فعالیت کشاورزی است که فعالیت جامع برای تأمین و پایداری امنیت غذایی است. از این رو اهمیت نهادگرایی در کشاورزی و امنیت غذایی با نظام های بهره برداری از جمله تعاونی ها تعریف می شود. این نظام در چهارچوب یک ساختار نهادگرا به ابعاد کلان توسعه همچون اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی پیوند خورده و توجه به آن متغیری محکم برای برنامه ریزی است. از این رو متغیرهای مورد بحث در تحلیل تعاونی ها با ساختاری نهادگرا در بخش اجتماعی شامل رضایت و امنیت شغلی، تحصیلات و دانش بومی، حس تعلق مکانی، امید به آینده، ترویج و آموزش، مشارکت در تصمیمات محلی؛ در بخش اقتصادی شامل سطح درآمد، میزان اراضی زیر کشت، سطح اعتبارات، پس انداز و فروش، فنون بازاریابی، هزینه تولید، نیروی کار و در بخش زیست محیطی شامل کیفیت آب، آفات و بیماری ها و توجه به تناوب زراعی کشت برای حفاظت خاک می شود. در نتیجه در توسعه کشاورزی برای امنیت غذایی با تأکید بر نهادگرایی، اهمیت نهادگرایی با برنامه ریزی، توجه به ابعاد کلان توسعه، توجه به شرایط بهره برداران، توجه به شرایط زیرساختی در محیط، امکان بازاریابی و همچنین شرایط اقتصاد خانوار تعریف می شود (بذرافشان، ۱۳۹۶). همچنین تجارب موفق کشورها در این حوزه نشان می دهد نهادگرایی در چهارچوب تعاونگری با شناخت کامل از رفتار بازار شرایط را به نفع مصرف کننده و تولید کننده مدیریت می کند (نظری و همکاران، ۱۴۰۰). با جمع بندی شاخص های موجود می توان دریافت که دستیابی به غذا در یک سیستم نهادگرا به عواملی همچون درآمد خانوار، واکنش خانواده به افزایش قیمت، شرایط بازارهای محلی و جهانی، پیش بینی از چشم انداز بلند مدت در رابطه با بهبود معیشت و بستر مناسب تولید بستگی دارد که برای ساماندهی هر بخش توجه به شرایط نهادی ضروری است (طولابی نژاد، ۱۳۹۶). از نگاه علم کشاورزی، نهادگرایی در کشاورزی منجر به سرمایه گذاری در ابعاد خرد می شود. کاهش هزینه های تولید، کاهش مصرف آفت کش ها، ایجاد ظرفیت های لازم برای مدیریت بخش خصوصی در تولید هم راستا با مدیریت مردم و حفظ ارزش کشاورزان در مقام و محور کلیدی تولید از جمله عواملی است که اهمیت نهادگرایی را در بستر کشاورزی نشان می دهد (FAO.2017). از بین تمام انواع کشاورزی، نهادگرایی در کشاورزی اورگانیک پیشرفت بهتری به لحاظ مدیریت و انحصار بستر تولید داشته است. محصولات اورگانیک از نوع اقلیم، مصرف منابع، بازاریابی و دانش کشاورزان تأثیر مستقیم می

گیرد و از این رو نهادگرایی می تواند ضمن شناخت ظرفیتهای موجود تعادل لازم را برای توسعه بین دو بخش اقتصادی و اجتماعی تولید ایجاد کند (طوبابی نژاد، ۱۳۹۶). از دیدگاه کارشناسان بین المللی اهمیت توجه به نهادگرایی در تأمین امنیت غذایی برای آمادگی کشاورزان و کنترل تغییرات اقلیمی ضروری است؛ چراکه مقابله با تغییرات اقلیمی نیازمند سرمایه گذاری، استفاده از فن آوری نوین، توجه به ابزارهای مالی و فرصتهای درآمدزایی است که در چهارچوب نهادگرایی امکان پذیر است. شاخصهای مدیریت سازگاری با تغییرات اقلیمی با دید نهادگرایی شامل انتخاب گونه مناسب تولید، مدیریت آب (آبیاری نوین، مشارکت اجتماعی)، افزایش آگاهی و توسعه دانش نوین، مدیریت شرایط مالی و توسعه فعالیتهای غیر کشاورزی، توجه به تخصیص یارانه و سهم بیمه، توجه به دانش بومی و نوین برای سازگاری، اصلاح الگوی کشت در راستای حفاظت منابع، توجه به سیستم هشدار و سرمایه گذاری برای تحقیقات می شود (EAT.2014). همچنین آنچه نهادگرایی را از دیگر انواع مدیریت ریسک در بخش کشاورزی متمایز می کند میل به تاب آوری در کشاورزی است که می تواند با آموزش و کنترل منابع محیطی شرایط خاص تولید را مدیریت و خسارت اقتصادی ناشی از شرایط سخت مثل کم آبی را کاهش دهد (باقری فروجی و همکاران، ۱۳۹۷). علاوه بر توجه به کشاورزی در چهارچوب روستا در بستری نهادگرا، نهادها در راستای حفظ امنیت غذایی پیوندهای روستا شهری را سبب می شوند. توجه به این شرایط از مدیریت زمین ناشی می شود که زیرساختها را در تأمین امنیت غذایی مورد توجه قرار می دهد. این مدیریت با بافت خاک پیوند خورده و حتی امکان توسعه کشاورزی را هم دارد (بذرافشان، ۱۳۹۶). از این رو کشاورزی شهری از جمله اقداماتی است که طی چند سال اخیر مورد توجه قرار گرفته و دلیل اصلی آن وابستگی شهر و روستا به هم برای تولید محصولات کشاورزی است. هدف اصلی از این نوع کشاورزی تعادل و حفاظت منابع در راستای تولید است هر چند برخی هنوز منابع آب این نوع کشاورزی را مورد بحث می دانند اما این رویه نهادگرا حداقل می تواند منابع تولید اطراف روستا و شهر را مدیریت کند. چرا که در آینده شهرها گسترش یافته و به روستاها متصل می شوند. پس به جاست تا با دیدی نهادی از امروز به پیوندهای روستا شهری برای کشاورزان و فضای جانبی آن به ویژه اراضی زیر کشت محصولات استراتژیک توجه شود. . تعاون در سیستم امنیت غذایی خودیک نهاد است که انواع آن در این نوع امنیت شامل تعاونی تولید، توزیع و مصرف شده که بسته به شرایط شهر و روستا نوع آن متفاوت است (Sheikh,2019). همچنین نهادگرایی در جایگاه مدیریت، ابزار مناسب مدیریت

ریسک کشاورزی است. چراکه ریسک کشاورزی با عواملی همچون آب و هوا، آفات و بیماریها، ریسک بازار و مواد اولیه پیوند خورده و می‌توان انواع خدمات بیمه کشاورزی همچون بیمه مخاطرات، بیمه عملکرد، بیمه درآمد کشاورزان را با نهادگرایی مدیریت کرد. در نتیجه توجه به بستری نهادگرایی با هدف بیمه محصولات کشاورزی در راستای تأمین امنیت غذایی ضروری است (ایرانی کرمانی و همکاران، ۱۳۹۴).

تئوری پژوهش

تئوری پژوهش با محوریت مکتب نهادگرایی و بر مبنای دیدگاه ساختارگرایی از یک سو و کارکردگرایی از سویی دیگر طراحی شده است. شروع مکتب نهادگرایی مربوط به قرن ۱۹ میلادی در کشور انگلستان و براساس نقدی بر نظریه نئوکلاسیک بود که نئوکلاسیک عناصر و فضای غیر اقتصاد اثر گذار در تصمیم‌گیری را نادیده می‌گیرد، اما نهادگرایی این شرایط را نقض می‌کند و در واقع مخالف اقتصاد سرمایه داری است؛ سرمایه خردی که نادیده گرفته شده و همین موضوع باعث فاصله طبقاتی می‌شود و انحصار طلبی افزایش می‌یابد. مکتب نهادگرایی در سال ۱۹۰۰ توسط توسن وبلن^۱ به عنوان یک نگرش فکری جدید ثبت شد و مبنای فکری آن با ورود به علم اقتصاد و با تعبیر "اقتصاد به عنوان یک سازمان دارای اجزا مرتبط به هم و غیر قابل تفکیک" به جهانیان معرفی شد. در ادامه تأثیر این مکتب فکری در سبک زندگی مورد توجه محققان قرار گرفت که نهادگرایی الگویی متشکل از رفتار گروهی به عنوان جز و یا بخشی از اساس یک فرهنگ پذیرفته می‌شود. از این رو در چهارچوب سبک زندگی، نهاد شامل رسوم، عادات اجتماعی، قوانین و روش‌های فکری می‌شود. بعد از معرفی نهادگرایی به عنوان یک نگرش فکری و یک سبک زندگی، رد نظریه کلاسیک و نئوکلاسیک بود که نهادگرایی را به عنوان راه درمانی برای خروج از این مکاتب پیشنهاد داد. مکتب نهادی این مکاتب را که مبتنی بر وجود تعادل ساکن و دعاوی در جامعه اقتصادی است مردود دانسته و به جای آن بر اصل سلسله علل یا تغییرات تراکمی که جریان حصول به هدفهای اجتماعی و اقتصادی را ممکن می‌سازد منجر به نتایج مثبت می‌داند. در ادامه وجود تضاد منافع است که مکتب نهادگرایی را از دیگر مکاتب متفاوت می‌کند؛ چراکه یک مکتب نهادگرا معتقد است وجود تضاد منافع انسان را موجودی اجتماعی و دارای روحیه تعاونگرا می‌داند که برای حفظ منافع مشترک و متقابل خود با

^۱Torstein Veblen

دیگران اقدام به تشکیلات گروهی می‌کند. متفکران مکتب نهادگرایی شامل تورسیس ویلن به عنوان بنیان گذار، جان راجر کامونز^۱ و وزلی میچل^۲ می‌شود (جلودار، ۱۳۹۷). مکتب نهادگرایی نقش موسسات و نهادها را در زندگی اقتصادی مورد تأکید قرار می‌دهد و می‌توان گفت نهاد یک موسسه برای انجام هدفی خاص نظیر اتحادیه برای تعمیم، هماهنگی، خدمات اقتصادی و یا حتی بانک نیست بلکه الگویی متشکل از رفتار جمعی است که به عنوان بخشی از اساس یک فرهنگ پذیرفته می‌شود. از نظر روش شناسی مکتب نهادی روش استقرار را بر روش قیاس ترجیح داده و به این عقیده است که برای بهتر کردن نظام اقتصادی باید مطالعات دقیق تر از طرز کار آن عمل به دست آورد. از این نظر اقتصاددانان نهادی با اقتصاد دانان تاریخی هم عقیده هستند و معتقدند که روش استدلال منطقی روشی است که از حقایق شخصی آغاز شده و در حالات خاص به نتایج کلی می‌رسد که این یعنی توجه به اقتصادی مردم گرا (ابوالحسنی، ۱۳۹۳). مکتب نهادگرایی از دیدگاه اقتصادی دارای اصول شش گانه روش استقرایی، تأکید بر جمع گرایی و نگاه به کل مجموعه، توجه به ارزش ها برای ارتقا بازار به جای قیمت، نگرش پویا و همواره در حرکت، تجزیه و تحلیل اقتصادی مبتنی بر کل و تأکید بر ارزش های اقتصادی و توزیع عادلانه درآمد است. از مجموع اصول شش گانه یاد شده به خوبی می‌توان دریافت که اقتصاد دانان مکتب نهادی از گرایش به فرد گرایی محض و دیدگاه اقتصادی خرد مانند تکیه بر نظریه قیمتها، تخصیص بهینه منابع و تأکید بر ایجاد سیستم تعادل از طریق امور مالی عناصر بازار اجتناب کرده و علاوه بر پذیرش بخشی از مباحث اقتصاد متعارف به مباحث ارزشی و لزوم تشکیل سازمانها و نهادها، به دستیابی به بهترین نتیجه اقتصاد تأکید می‌کند. می‌توان گفت نهادگرایان به جای رشد اقتصادی به پیشرفت اقتصادی و ایده های وابسته به آن توجه می‌کنند و از این رو می‌توان گفت این مکتب توجه ویژه ای به زیرساختهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه دارد و به عنوان پایه اصلی اقتصاد توسعه مطرح است. براساس این دیدگاه افراد جامعه به دلیل احتیاجات خود نهادهایی را به وجود می‌آورند که به مرور زمان به صورت آداب و رسوم مورد قبول جامعه قرار می‌گیرد. در نتیجه می‌توان گفت مکتب نهادگرایی در پی ارائه دلایلی علی و عقلایی از باب اقتصادی برای بیان دلایل وجود نهادها و نقش آنها در جوامع به منظور کاهش هزینه های معاملات آنها با تدوین ارتباطات داخلی و تنظیم قوانین کشور و

استانداردهای مناسب آن است (دهقان و محبت فر، ۱۳۹۷). تحلیل تأثیر این مکتب فکری در جامعه نشان می‌دهد که نمی‌توان افراد جامعه را از تصمیمات اقتصادی مهم آگاه نکرد و علاوه بر این آگاهی باید سطح اختیار افراد جامعه را با توجه به شرایط هر یک سنجید. با این نگرش توجه به نهادگرایی در امنیت غذا با تحلیل شاخص‌های نهادگرایی گویای آن است که کشاورزی و عناصر وابسته به آن در چهارچوبی نهادی مردم‌وار به نام تعاونی می‌تواند شرایط موجود این امنیت را در جامعه مدیریت کرده و با توجه به شرایط استقرایی نهادگرایی پل ارتباطی از پایین به بالا برای رفع موانع و حل مشکلات باشد.

روش‌شناسی

تحقیق در دسته تحقیقات بنیادی با هدف شناخت ارتباط موثر بین امنیت غذایی و نهادگرایی صورت گرفته است. تحقیقات بنیادی با تعمیم و فرموله نمودن یک تئوری مرتبط است که در اینجا هدف معرفی تئوری نهادگرایی و کاربرد آن در حل مسائل است. تفاوت تحقیقات بنیادی با تحقیقات کاربردی در این است که تحقیق کاربردی در پی کشف راه حل برای حل مشکلات موجود به صورت بنیادی است اما پژوهش بنیادی به دنبال اطلاعات پایه است که کاربرد وسیعی دارد و بدنه اصلی بینش علمی را تشکیل می‌دهد. در واقع در تحقیقات کاربردی یافته‌های بنیادی کاربردی می‌شود (نصرتی، ۱۳۹۲). هدف این نوع پژوهش توسعه و گسترش نظریه‌های دانش نو از طریق کشف ویژگی‌های عمومی و مشترک و یا اصول کلی است (نادری و سیفی، ۱۳۹۹). با این توصیف در این بررسی سعی شده تا با تأکید بر اسناد محققان و مطالعات کتابخانه‌ای واژه نهادگرایی به منظور ارتباط موثر با شاخص‌های اثر گذار در امنیت غذایی به بحث گذاشته شود. بخش مهم این تحقیق گروه نمونه و توجه به نظر عناصر نهادگرا در عمل در بخش امنیت غذایی یعنی تعاونگران کشاورزی می‌باشد که برای اثبات نتایج این تحقیق کاربردی مورد توجه است. تحلیل نوع نهاد انتخابی بر پایه مستندات تئوریک و نیاز موجود برای امنیت غذایی توسط این گروه مورد توجه و بحث قرار گرفته است. نتیجه این نظر سنجی در چهارچوب توجه به نهاد به عنوان الگویی راهبردی برای حفظ منابع موثر تولید است که می‌تواند برای محققان مورد استفاده قرار گیرد.

تجزیه و تحلیل داده ها و یافته های تحقیق

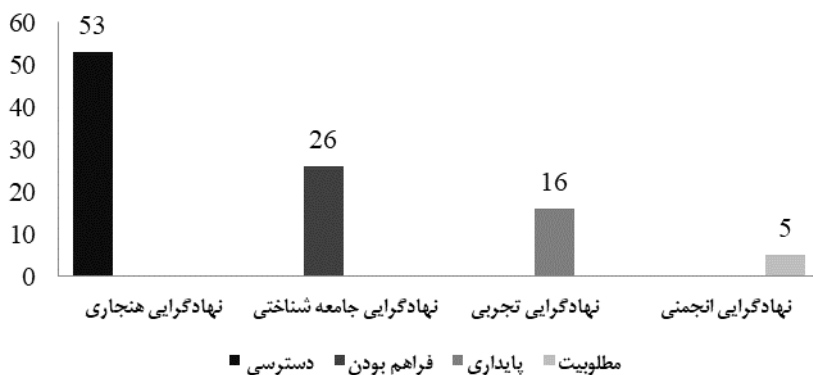
در این بررسی با روشی بنیادی چهار مولفه اصلی امنیت غذایی در یک سو و انواع نهادگرایی در سوی دیگر قرار داشتند که این مقیاس به منظور عملگرایی تحقیق موجود با تعاونی کشاورزی مورد مقایسه قرار گرفت. در نهایت بعد از بررسی متغیرهای موجود حاصل از تحلیل نهادگرایی و امنیت غذایی؛ چهار شاخص محوری نیازسنجی، ارتباط، تعامل و ساختارگرایی معرفی شد. هدف اصلی در این مقاله این بود که با استفاده از یک نگاه تئوریک یعنی نهاد گرایی در چهارچوبی عملگرا با محور تعاونی؛ تصویری مطلوب را از آینده امنیت غذایی بر مبنای حفظ منابع تولید نشان دهد؛ علت انتخاب حفظ منابع زنگ خطر کلیدی مجامع جهانی از جمله فائو برای امنیت غذایی در آینده با تأکید بر آب از یک سو و اهمیت نگاهی نهادگرا برای مدیریت بهینه امنیت غذایی از سوی دیگر است. این چهار شاخص پیشنهادی با تحلیل شرایط امروز امنیت غذایی و تأثیری که نهادگرایی می تواند بر بهبود اوضاع داشته باشد استخراج شد. مقایسه هر مولفه امنیت غذایی و نوع نهادگرایی شاخص های پیشنهادی هر بخش را به خوبی نشان می دهد؛ به طوری که در مولفه فراهم بودن شاخص نیاز و نهادگرایی جامعه شناختی، در مولفه دسترسی شاخص ارتباط با نهادگرایی هنجاری، در مولفه مطلوبیت شاخص انجمنی و در مولفه پایداری شاخص ساختارگرایی و نهادگرایی تجربی ارتباط مطلوب به اثبات رسید.

جدول ۲. تحلیل و مقایسه مولفه های امنیت غذایی و انواع نهادگرایی (منبع : یافته های تحقیق، ۱۴۰۱)

شاخص پیشنهادی	نوع نهادگرایی	مولفه امنیت غذایی
نیاز	نهادگرایی جامعه شناختی	فراهم بودن
ارتباط	نهادگرایی هنجاری	دسترسی
تعاملگرایی	نهادگرایی انجمنی	مطلوبیت
ساختارگرایی	نهادگرایی تجربی	پایداری

بررسی ارتباط بین نهادگرایی و امنیت غذایی با توجه به شاخص های استخراجی نشان می دهد در بین تمام مولفه ای امنیت غذایی، توجه به اهمیت امنیت غذایی در دسترسی و نوع نهادگرایی موثر در آن از نوع هنجاری رتبه اول را داشته و بعد از آن مولفه فراهم بودن با نهادگرایی جامعه شناختی در رتبه دوم است. پایداری با وجود اهمیت بالا در رتبه سوم قرار گرفته که با نهادگرایی تجربی تعریف می شود. اما در این بررسی مطلوبیت در رتبه آخر قرار دارد که البته نوع نهادگرایی انتخابی از نوع انجمنی هم قابل تأمل است. این بخش از بررسی اهمیت

توجه به شاخص‌های اقتصادی هم راستا با شاخص‌های اجتماعی را برای بهبود امنیت غذایی با کمک نهادگرایی نشان می‌دهد چیزی که بیشتر بر دوش شرایط سیاسی بود اما این نتیجه برای برنامه ریزی در سطح خود برای توجه به مشارکت مردمی قابل توجه است. می‌توان گفت این مطالعه بنیادی در تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که شناسایی دقیق شاخص‌های موجود و برقراری ارتباط آنها با هم به منظور طراحی یک برنامه مطلوب عملیاتی برای دستیابی به توسعه پایدار امنیت غذایی ضروری است. به طوری که بعد از طبقه‌بندی متغیرهای حاصل نتیجه مطالعات تئوریک و تحلیل درصد سهم هر کدام برای طبقه‌بندی مشخص شد که نهادگرایی از الزامات یک امنیت غذایی پایدار است که بر اساس مولفه‌های امنیت غذایی نوع آن متفاوت است و این تفاوت به شرایط هر جامعه بستگی دارد.

نمودار ۲. تحلیل و مقایسه مولفه‌های امنیت غذایی و انواع نهادگرایی (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف- نتیجه‌گیری:

مهم‌ترین پرسش پژوهش این بود که لزوم توجه به نهادگرایی در توسعه امنیت غذایی چیست؟ آیا نهادگرایی در امنیت غذایی را می‌توان در جایگاه یک سیستم اجتماعی ترسیم کرد و اساساً ارتباط نهادگرایی با مردم و سبک زندگی آنها چگونه است؟ در پاسخ باید گفت؛ این پژوهش بنیادی نشان داد که توجه به نهادگرایی در توسعه امنیت غذایی ضروری است؛ چراکه ارتباط نهادگرایی با مردم و سبک زندگی آنها نشان می‌دهد نهادگرایی از انحصار اقتصاد خارج شده و در بستر اجتماعی می‌تواند تمام ابعاد توسعه از شرایط کالبدی گرفته تا اجتماعی را سبب شود. از این رو یافته‌های تحلیلی نشان داد که نهادگرایی در امنیت غذایی با تمام ابعاد توسعه و

متغیرهای وابسته به آن یعنی با حفظ منابع تولید با تأکید بر آب، کنترل شرایط اجتماعی تولیدکنندگان، جلوگیری از تغییرات کاربری اراضی، اصلاح الگوی کشت، مدیریت تولید، توسعه سازمانهای مردم نهاد مثل تعاونی جهت افزایش سهم و مشارکت مردم، ترویج و آموزش، کنترل هزینه های تولید، توسعه کارآفرینی در کنار خودکفایی، کنترل تغییرات اقلیمی، مدیریت ریسک، ایجاد حکمرانی مطلوب، تاب آوری، نیاز سنجی دقیق در کنار ظرفیت شناسی، بازاریابی مطلوب، توسعه مکانیزاسیون، کنترل آفات، توسعه کشاورزی اورگانیک و همگرایی بخش خصوصی و تعاونی در کنار بخش دولتی ارتباط دارد. این عوامل عواملی اثرگذار از توجه به نهادگرایی در امنیت غذایی با تأکید بر تمام ابعاد توسعه است که عدم توجه به آن برای هر کشور چالش برانگیز است. حال با تأکید بر اهمیت توجه به نهادگرایی در توسعه پایدار امنیت غذایی سوال اینجاست که چه سبکی از نهادگرایی توسعه امنیت غذایی را سبب می شود؟ باید گفت این مهمترین اصل در بررسی ارتباط بین امنیت غذایی و نهادگرایی است. چراکه امنیت غذایی به عنوان امنیت مادر دارای چهار مولفه راهبردی همچون فراهم بودن، دسترسی، مطلوبیت و در نهایت پایداری است که هر کدام در جایگاه خود با یک سبک نهاد برای توسعه هماهنگ است. در نتیجه این بررسی براساس هماهنگی بین شاخص ها در هر مولفه امنیت غذایی با هر سبک نهادگرایی صورت گرفته که تحلیل آن بر اساس شاخصها نشان داد، در مولفه فراهم بودن نهادگرایی جامعه شناختی رهیافتی موثر برای این مولفه است چراکه امکان تشخیص نیازسنجی مطلوب اقتصادی را به کمک شاخص های اجتماعی دارد و از آنجا که برای فراهم بودن نیازسنجی دارای اهمیت است این نوع نهادگرایی پیشنهاد می شود. در مولفه دسترسی بررسی شاخصها به نهادگرایی هنجاری رسید و دلیل آن تأثیر این سبک از نهادگرایی در ایجاد ارتباط متقابل بین اعضا، رفتار آنها و چگونگی ارتباط با جوامع گوناگون برای رسیدن به سطح مطلوب امنیت غذایی است. همچنین آنچه در دسترسی مهم است ایجاد ارتباط است و این سبک از نهادگرایی می تواند با تحلیل حد و مرزهای موجود بهترین شرایط را برای تأمین امنیت غذایی سبب شود. اما در مولفه مطلوبیت غذایی نهادگرایی انجمنی نهادی تأثیرگذار در کنترل این شرایط است. این نوع از نهادگرایی با تحلیل صحیح رابطه بین دولت و مردم و تعامل بهینه دولت با سطح نیاز مردم شرایط را تشخیص داده و با این شناخت اصولی درجه مطلوبیت امنیت غذایی را سبب می شود. در نهایت مولفه پایداری است که با نهادگرایی تجربی هماهنگ است؛ چراکه آنچه در پایداری مهم است دیدی ساختارگرا است و نهادگرایی تجربی با ترسیمی دقیق از ساختارهای پایدار در این حوزه سبب ارتقا جایگاه

امنیت غذایی و توسعه پایدار آن می‌شود.

صرف نظر از اهمیت ارتباط نهادگرایی و امنیت غذا در ابعاد اجتماعی هم راستا با شاخص‌های اقتصادی و توجه به نوع نهادگرایی برای توسعه این امنیت؛ توسعه امنیت غذایی با نگاهی اقتصاد محور با توجه به شاخصهای محیطی از سوالات اصلی این بررسی بود. اینکه نگاه اقتصادی با رویکردی محیط گرایی در امنیت غذایی و نهادگرایی چگونه است؟ باید گفت توجه به نهادگرایی در امنیت غذایی به منظور حفظ نیروی تولید در یک سیستم اجتماعی است که با نگاهی اقتصادی اما محیط‌گرا عاملی برای تأمین امنیت غذایی برای حفظ ساختار تولید است. چراکه بستر تولید در امنیت غذایی هیچگاه پایدار نیست و دستخوش تغییرات ناشی از فعالیتهای انسانی و محیطی مثل تغییرات اقلیمی می‌شود که نهادگرایی در چهارچوب یک سیستم یکپارچه و تاب آورانه می‌تواند زیرساختهای تولید را مدیریت کند. با این تفاسیر از نهادگرایی در امنیت غذایی، می‌توان تعاون را یک سیستم نهادی مطلق برای امنیت غذایی با ظرفیت تمام با توجه به تأثیر انواع موثر نهادگرایی در تأمین این امنیت دانست که قادر به آسیب شناسی و ظرفیت شناسی و شناخت شرایط انسانی و محیطی موجود برای تولید پایدار با توجه به زیرساختها است. توجه به شرایط اقلیمی، مدیریت منابع مالی، تأمین مواد اولیه و نهاده، مدیریت شرایط تولید و توجه به کشاورزان در جایگاه ارزشی یک انسان و ساماندهی شرایط بعد از داشت و برداشت با تأکید بر سیستم توزیع همه از جمله مواردی است که اهمیت تعاون را با بستری نهادگرا برای تأمین امنیت غذایی نشان می‌دهد. در نتیجه تعاون در بستری نهادگرا یعنی برنامه ریزی و طراحی سیستمهای غذایی که شامل مواردی همچون شناخت وضع موجود، سنجش شاخص های اثرگذار در یک سیستم غذایی مطلوب، تعیین اولویت و هدف به منظور تأمین امنیت غذایی، طراحی چهارچوبی برای اقدامات عملی و مشارکت مردمی و در نهایت بررسی بازخورد فعالیتها برای رسیدن به سطح توسعه پایدار امنیت غذایی می‌شود. تعاون در امنیت غذایی توانسته منابع مالی اندک را در سیستم توزیع وارد کرده و سود قابل پذیرشی را وارد چرخه تولید کند؛ چراکه تعاون یعنی مدیریت سرمایه های مالی خردی که شاید به تنهایی امکان یک فعالیت اقتصادی را نداشته باشند اما با تجمیع در چهارچوب تعاون به نتیجه مطلوب نزدیک می‌شوند.

ب- پیشنهاد:

با توجه به نگرشی راهبردی بر نهادگرایی و امنیت غذا و تحلیل شرایط موجود پیشنهاد می شود که در درجه اول برنامه ریزی لازم برای شناخت از شرایط موجود امنیت غذایی صورت گیرد. از وردی نهاده های تولید تا شرایط اراضی کشت و نیروی تولیدی که محور اصلی در یک امنیت غذایی پایدار است. در گام بعد باید پایش لازم از یافته ها صورت گیرد تا بتوان با نیاز سنجی دقیق از شرایط باعث حفظ منابع موجود شد. هدف و خروجی از یک سیستم غذایی مهم است و اینجاست که می توان چهارچوب تعاونی را به عنوان یک الگوی راهبردی مدنظر قرار داد و اقدامات لازم را برای بررسی و بازخورد شرایط انجام داد. در نتیجه باید گروه هدف برای برقراری ارتباط نهادگرایی در قالب تعاونی و امنیت غذایی لحاظ شود تا در این ارتباط سود تولید کننده فدای مصرف کننده نشود. نوع برنامه ریزی در استفاده از نهادگرایی و امنیت غذایی از هدف به وضع موجود تغییر کند و به کمک ارتباط دقیق در نهاد گرایی و امنیت غذایی نیازسنجی دقیق از بازار صورت گیرد تا منابع تولید حفظ شود و باعث ایجاد انگیزه در تولید کننده شود. زمینه ای مناسب برای افزایش آگاهی گروه هدف فراهم شود تا نهادگرایی در امنیت غذایی مثل یک سیستم پایدار و مطلوب یک خروجی مناسب دهد. در نهایت نهادگرایی در امنیت غذایی می تواند به عنوان یک راهبرد سبب ارتقا جایگاه امنیت غذایی در بعد اجتماعی شود که تأثیر مستقیم خود را بر اقتصاد هم خواهد داشت. از منظر اجرایی اصلاح قوانین این بخش، تحلیل شرایط مدیریتی با تأکید بر وزارت جهاد کشاورزی، بررسی شرایط کشاورزان و تعاونگران فعال این حوزه با تأکید بر افزایش آگاهی و در نهایت توجه به ابزارهای حمایتی تولید کنندگان نیاز به بازبینی دارد.

منابع

الف - فارسی

- ابوالحسنی، علی محمد. ۱۳۹۳. *نظریه های نهادی. پژوهشکده باقرالعلوم، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.*
- احمدی شادمهری، محمد طاهر. ۱۳۹۲. *تعاون، توسعه منطقه ای و دولت. همایش نقش تعاونی ها در توسعه منطقه ای.* دانشگاه پیام نور تربیت حیدریه.
- آسیابانی، ناصر. کرباسی، علیرضا. ۱۳۹۱. *نقش اقتصاد تعاونی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت. دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.*
- اطهاری، کمال. ۱۳۹۹. *درآمدی بر سرمشق نوین توسعه کشاورزی و روستایی ایران.* نشر نی.
- افشار، علیرضا. ۱۴۰۰. *آسیب شناسی خط مشی گذاری حوزه تعاون در مرحله تدوین. فصلنامه علمی مطالعات بین رشته ای دانش راهبردی.* دوره ۱۱، شماره ۴۳ - شماره پیاپی ۲.
- آقامیری، حمیده و رحمانی فضلی، عبدالرضا. ۱۳۹۸. *نگرشی جغرافیایی بر جایگاه جامعه روستایی در تأمین امنیت غذایی، مطالعه موردی: استان اصفهان. دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی تهران. (رساله دکترا)*
- ایرانی کرمانی، فاطمه. ۱۳۹۴. *بیمه کشاورزی.* انتشارات نور علم.
- امیلی بوید. کارل فولکه. ۱۳۹۷. *سازگاری نهادی (حکمرانی، پیچیدگی و تاب آوری اجتماعی - اکولوژیک).* مترجم: مهدی قربانی. انتشارات دانشگاه تهران.
- انستیتو تحقیقات تغذیه و صنایع غذایی کشور. ۱۳۹۷. *تغذیه و توسعه پایدار با تأکید بر نقش زنان و سازمانهای مردم نهاد.* تربیون بحث غذا و تغذیه.
- بذرافشان، جواد و همکاران. ۱۳۹۶. *تحلیل رابطه مدیریت پایدار زمین، عملکرد محصولات کشاورزی و اثرات آن در امنیت غذایی خانوارهای روستایی.* فصلنامه پژوهشهای روستایی. دوره هشتم. شماره دوم.
- برزگر، صادق. بخشی، امید. حیدری، محمد تقی. ۱۳۹۸. *تبیین پایداری اجتماعی، اقتصادی در شهرهای کوچک با رویکرد توسعه پایدار (نمونه: شهرهای کوچک شمال ایران).* فصلنامه مجلس و راهبرد. سال بیست و ششم. شماره ۹۷.

- تاجبخش شهربانو . ۱۳۹۷. مفهوم امنیت انسانی و ابعاد سیاستگذارانه آن. فصلنامه مطالعات راهبردی و سیاستگذاری عمومی. دوره ۸. شماره ۲۸.
- حسینی زاده . سید محمد علی . ۱۳۹۱. از نهادگرایی تا گفتمان (درآمدی بر کاربرد نظریه های نهاد گرایی در علوم سیاسی). فصلنامه علوم سیاسی . سال پانزدهم. شماره ۶۰.
- حسینی. سید صفدر و همکاران . ۱۳۹۴ . شناسایی عوامل موثر بر امنیت غذایی خانوارهای شهری و روستایی ایران. فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران . دوره ۴۶ . شماره سه.
- حیدری سرابان . وکیل . ۱۳۹۱ . بررسی عوامل موثر بر تشکیل تعاونی های تولیدی در مناطق روستایی ، مطالعه موردی : استان اردبیل . فصلنامه پژوهشهای جغرافیای انسانی . سال ششم . شماره ۸۰.
- حیدری سرابان، وکیل. ۱۳۹۷. تعاون و توسعه روستایی. انتشارات نور علم.
- دهقان، تورج. محبت فر، یوسف. ۱۳۹۷. بررسی مکتب نهادگرایی در سیر اندیشه های اقتصادی. فصلنامه اقتصاد. سال ششم. شماره ۵۵.
- شهرام نیا، امیر مسعود. ۱۳۹۷. نهادگرایی و توسعه. فصلنامه مطالعات اقتصادی و سیاسی بین الملل. دوره اول. شماره اول.
- رزاقی . علی . ۱۳۸۸. امنیت غذایی از دیدگاه قرآن کریم . فصلنامه اخلاق پزشکی . سال سوم . شماره نهم.
- شیرینی ، محمد. سام دلیری، کاظم. ۱۴۰۰. سناریوهای سازمان های مردم نهاد ایران در افق ده ساله آینده. فصلنامه علمی مطالعات بین رشته ای دانش راهبردی. دوره ۱۱، شماره ۴۵ - شماره پیاپی ۴۵.
- فاضلی . محمد. ۱۳۹۲. بررسی مسائل و مشکلات سیاستگذاری آب، خاک و امنیت غذایی در ایران. مرکز بررسی استراتژیک ریاست جمهوری.
- قوام . عبد العلی . ۱۳۹۱. اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل. انتشارات سمت.
- کریم . محمد حسین . ۱۳۹۴ . چالشهای شبکه های تعاونی روستایی ایران . فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه . روستایی . سال چهارم . شماره ۳.

- کنشگر جلودار ، حسین. ۱۳۹۷. *مکتب نهادگرایی*. پژوهشکده باقرالعلوم، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- طالب . مهدی . ۱۳۹۱. *اصول و اندیشه های تعاونی* . انتشارات دانشگاه تهران . چاپ هفتم.
- طولابی نژاد، مهرشاد و همکاران. ۱۳۹۶. *سازگاری کشاورزان با تغییرات آب و هوایی و نقش آن در امنیت غذایی خانوارهای روستایی شهرستان پل دختر*. فصلنامه مخاطرات محیط طبیعی. سال ششم. شماره ۱۳.
- طاهرخانی ، مهدی. حیدری سرابان، وکیل. ۱۳۸۳. *نقش تعاونی های تولیدی در توسعه مناطق روستایی شهرستان مشکین شهر*. فصلنامه پژوهش های جغرافیایی . شماره ۴۱ .
- مصلی نژاد، عباس. (۱۳۹۹). *سیاستگذاری اقتصاد نهادگرا در ایران* (رهیافتها، فرایندها، چالش ها). فصلنامه علمی پژوهشی سیاستگذاری عمومی. دوره ششم . شماره ۲.
- مشهدی احمد . محمود. ۱۳۹۲. *معنا و مفهوم نهاد در اقتصاد نهادگرا*. فصلنامه پژوهش اقتصادی (رویکرد اسلامی - ایرانی) . سال سیزدهم . شماره ۴۸ .
- متس لیندگرن و هانس بندهلود. ۱۳۹۵. *برنامه ریزی سناریووار*. ترجمه : هایده هادوی. دفتر پژوهشهای فرهنگی.
- ممبینی دهکردی. علی. ۱۳۸۴. *نگرشی نو به انتخاب بهترین گزینه راهبردی امنیت غذایی جمهوری اسلامی ایران*. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه. سال سیزدهم . شماره ۵۱.
- مهرابی بشیرآبادی. حسین . ۱۳۸۹. *آثار سیاستهای حمایتی بخش کشاورزی بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی ایران*. فصلنامه اقتصاد و توسعه . سال هجدهم . شماره ۷۰.
- نجفی ، مریم. ملکشاهی ، غلامرضا. لطفی ، صدیقه. ۱۳۹۵. *بررسی نقش شهرهای نوپا و کوچک در تعادل بخشی سیستمهای شهری* (مطالعه موردی : شهر خسرود پی). فصلنامه آمایش جغرافیای فضا. سال نهم. شماره ۲۱.
- نادری ، عزت الله. سیف نراقی، مریم. ۱۳۹۹. *روش تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی*. انتشارات ارسباران.
- نصرتی، کاظم. ۱۳۹۲. *روش های کاربردی در پژوهش علمی*. انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

ب- انگلیسی

- CFS. 2016. *sustainable development for food security and nutrition. what roles for livestock* . HLPE report .FAO.10.(www.fao.org/cfc/cfc-help)
- (EAT).2014 .*Institutional architecture for food security policy chance: Cambodia*. Enabling agriculture trade. (EAT) project.
- Essie, E.U. (2001). *Agricultural sustainability under small-holder farming in Kano, northern Nigeria*. *Journal of Arid Environments*. ۴۸: ۷-۱.
- FAO.2017. *addressing food security and nutrition in the context of changing rural-urban dynamic: experiences and effective policy approaches with draft decision* .committee on world food security forty-fourth session. FAO Report.
- ILO. 2015. *Co-operative and the sustainable development goals*. International co-operative alliance. Brussels. Belgium. International labor organization.
- Julio.A. Berdegue.2014. *inclusive rural – urban linkage*. document N (123).RIMISP. Latin American center for rural development. Santiago. Chile.
- N.S. Bondared . 2018. *Institutional approach to food security*. The European proceedings of social and behaviounal sciences. Future academy .ISSN:2357-1330.
- Sheikh. Mom. Cynthia Rosen sewing (USA).2019. *Food security*. University of Michigan.
- Simon blondeam.2014. *Institutional framework for the right to adequate food*. FAO report.
- Sukhwani .Vibhas & et al.2019. *Enhancing Food Security by Institutionalizing Collaborative Food Alliances in Urban Areas*. *Sustainability journal*, 11, 4103; doi: 10.3390/su11154103. <http://www.mdpi.com/journal/sustainability>.
- Hernandez Rivas. Pablo Ignacio & et al .2021. *Dismantling of Institutionalization and State Policies as Guarantors of Food Security in Venezuela: Food Safety Implications*. Central University of Venezuela. <https://www.frontiersin.org/journals/sustainable-food-systems#editorial-board>
- Ariffin Masron. Tajul.2020. *institution quality and food security*.by university of Groningen. on 04/13/20. Re-use and distribution is strictly not permitted, except for Open Access articles.

COPYRIGHTS

2025 by the authors. Published by The National Defense University. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>